

El diputat valencià per Barcelona

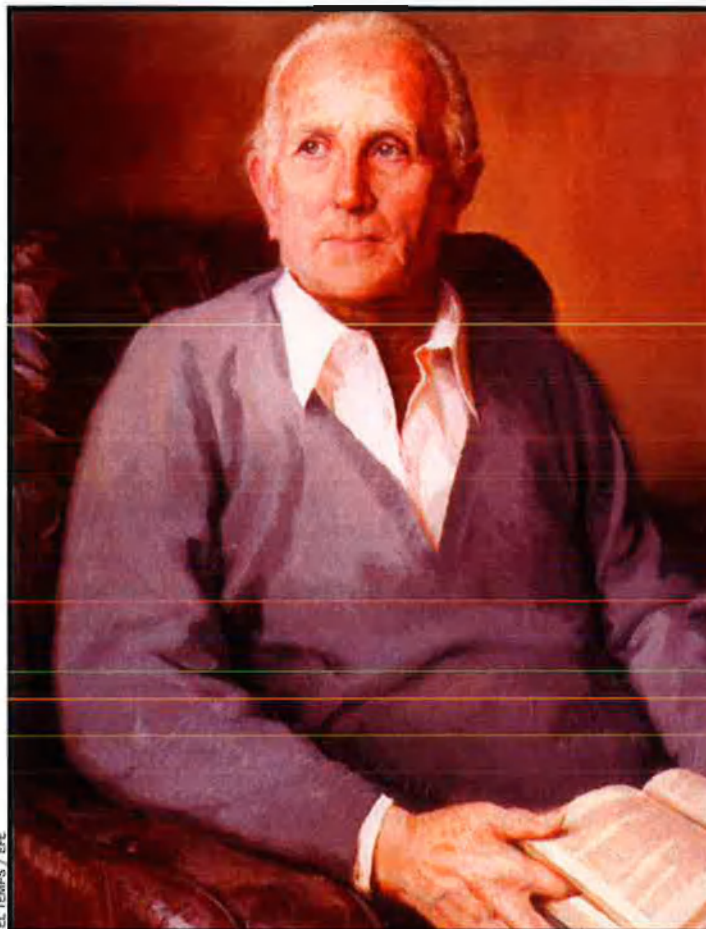
L'historiador Vicent Comes rememora en aquest article l'elecció d'un diputat valencià, Joaquim Reig, per la circumscripció de Barcelona en les llistes de la Lliga el 1933, una operació que avui, des del camp de l'esquerra, intenta dur a terme ERC. Comes s'endinsa en el valencianisme de Reig i del seu amic Ignasi Villalonga, i en les seues relacions amb la Dreta Regional Valenciana i la Lliga.

Fa poc apareixia en la premsa valenciana un article sobre la figura de Joaquim Reig i Rodríguez que ens recordava la seua decisió de presentar-se en les llistes de la Lliga Catalana a les eleccions republicanes de novembre de 1933. Una decisió que avui, en el camp de l'esquerra, s'ha reproduït també amb la inclusió del valencià Agustí Cerdà en les llistes d'Esquerra Republicana de Catalunya per la circumscripció de Barcelona. El paral·lelisme amb la històrica decisió de Reig, amb molts matisos que no fan al cas, és evident, encara que convé completar-la, i contrastar-la, amb la que va prendre el seu amic Ignasi Villalonga i Villalba, en un altre temps correligionari del mateix partit, quan s'afiliava quasi alhora a la Dreta Regional Valenciana (DRV), el partit dretà dominant en aquella època en la societat valenciana, i figurava com a candidat en les eleccions de 1933. En realitat, aquestes opcions contraposades davant una mateixa conjuntura posaven en relleu l'elecció de camins distints per afrontar la perplexitat i la inconsistència en què es trobava el valencianisme polític dretà després de dos anys de camí republicà.

En efecte, l'admiració de tots dos per la Lliga de Cambó es remuntava al temps en què formaven part de la Joventut Valencianista, quan la debilitat crònica del valencianisme polític buscava un referent en què poguera tindre suport. Fruit, en bona mesura, de la intensa campanya de Cambó a favor de l'"Espanya gran", a les acaballes de 1917 Reig i Villalonga creaven la Unió Valencianista Regional,

partit que proclamava el dret del "Poble Valencià [a] constituir un estat amb el poder de donar-se ell mateix la seua forma i constitució" i que defenia la constitució d'una federació espanyola que integrara totes les nacionalitats ibèriques. A més, amb una visió àmplia del que havia de ser aquest projecte polític valencianista, i coherents amb els sectors socials a què pertanyien, van defensar a l'uníson la necessitat d'una banca valenciana que recollira l'estalvi de la riquesa local i el revertira en la modernització del País Valencià. Es van vincular al Banc de València i a les institucions econòmiques locals, i finalment van tindre un protagonisme destacat en la creació, el 1929, del Centre d'Estudis Econòmics Valencians, entitat capdavantera en la labor de documentació i assessorament tècnic per a les institucions públiques i privades.

Certament, el valencianisme polític de la restauració no va passar mai dels cercles minoritaris, foren d'esquerra o de dreta, i Unió Valencianista ho va pagar obtenint només algun regidor. Aquesta manca de suport social va ser analitzada per Lluís Lucia, a principi de 1930, en el llibre-programa *En estas horas de transición*, en què assenyalava que l'escassa cultura política de la societat valenciana era l'autèntica clau que explicava no sols la dependència i la subordinació dels partits i dels caps valencians a les directrius i ordres de Madrid, sinó també la resignació amb què els valencians suportaven la ignorància i el menyspreu que els governs centrals successius mostraven a la contribució de riquesa que



EL TEMPS / EFE



Dalt, imatge de Joaquim Reig. A la dreta, dalt, Francesc Cambó, líder de la Lliga, i Lluís Lucía, de la Dreta Regional Valenciana. Aquests dos dirigents van mantenir una relació molt fluida. A la dreta, a sota, Ignasi Villalonga, qui va acabar sent, amb la Generalitat de Catalunya suspesa, governador general de Catalunya l'octubre de 1935 per a satisfacció del seu amic Francesc Cambó.

València aportava a Espanya. Rectificar aquesta situació exigia una intensa labor pedagògica dirigida a aconseguir "la formació lenta, però constant i segura, d'una vertadera consciència valenciana, font fecunda, fonament ferm i condició prèvia i indispensable de la realitat política que desitgem". Amb la convicció, doncs, que sense consciència valencianista no és possible un projecte polític sòlid, el programa esbossava una sèrie d'àmbits (diputacions mancomunades, descentralització economicoadministrativa, universitat autònoma, política cultural, etc.) que havien d'esdevenir els forjadors del canvi d'actitud i de mentalitat col·lectives. L'exhortació de Lucía incloïa una proposta organitzativa ben nova, extensible a altres partits regiona-

listes, als quals invitava a federar-se en l'àmbit nacional sense perdre mai la independència. D'aquest breu repàs al programa valencianista de Lucía, el que ens interessa ara, però, és l'acollida i l'elogi que va trobar tant en Reig com en Villalonga, una prova, sense dubte, de la sintonia entre el valencianisme d'aquests i el d'aquell.

Reig i Villalonga van iniciar de seguida les converses per a una aliança permanent entre la Dreta Regional Valenciana i Unió Valencianista amb el propòsit que aquesta hi aportara el seu acreditat valencianisme. Però el pla va trobar de seguida l'oposició i la posterior eixida dels qui al si de la Unió s'estaven passant a la fe republicana i apostaven per l'enderrocament de la monarquia.

Com és ben sabut, la irrupció de la República va provocar un realineament de dirigents i de grups davant la nova situació política, tan previsible com precipitada. Així, encara que Unió Valencianista havia figurat en el bloc monàrquic en les eleccions del 12 d'abril, va arriar de seguida la bandera monàrquica per sumar-se a l'accidentalisme de certes dretes. Un partit, però, que mai no havia pogut superar el caràcter de minoritari i que apareixia llastat pel dretanisme social dels màxims líders Reig i Villalonga, tenia poc d'espai polític en una societat tibada per les reformes socials i amb un sistema electoral que estimulava les grans coalicions. Si a això afegim la presència i la consolidació progressiva de la Dreta Regional Valenciana, amb



Imatge de la intervenció de Lluís Lucía en el míting de la Dreta Regional Valenciana celebrat al camp de Mestalla l'any 1935. Lucía va pugnar per un estat federal amb els sectors més centralistes de la CEDA.

una secció valencianista en el seu si encarregada de remarcar les senyes d'identitat regionalistes, s'explica la letargia en què va quedar Unió Valencianista quasi des de l'inici del nou règim republicà.

No obstant això, els dirigents van continuar sent notícia ocasionalment en la premsa per les seues intervencions públiques i per les propostes per al valencianisme, en un moment, a més, que el nacionalisme d'esquerra experimentava un cert creixement organitzatiu i tractava d'influir decisivament en el projectat Estatut valencià. Valguen dos exemples d'això que diem. El primer, la conferència pronunciada per Reig a l'Ateneu Mercantil, a la darrereria de maig de 1931, en què explicà les seues expectatives davant el nou règim. Després d'advertir que la nova estructuració de l'estat havia de fer-se d'una manera evolutiva, sense

convulsions ni violències i amb un tarannà democràtic de respecte envers les minories, va dir que "Espanya s'havia d'estructurar a base d'un règim federalista, però sense que el Poder central creara els estats regionals, sinó al contrari, que els consagrara" (plantejament ascendent tan estimat per Lluís Lucía); va defensar el model presidencialista de Suïssa; es va mostrar partidari d'un parlament basat en la representació proporcional, amb una segona cambra en què estigueren representats "els estats regionals i els elements econòmics, productors i obrers"; va jutjar perillosa una descentralització administrativa basada en les províncies artificials; va propugnar l'ús de les llengües regionals en l'àmbit privat i en l'oficial; i va acabar amb una proposta ben concreta: "L'estat valencià haurà de regir-se per una Assemblea de tipus legislatiu i per un Govern, fills, una

i altre, del sufragi universal, amb intervenció femenina i amb diputats elegits per representació proporcional, un per cada 10.000 habitants." En realitat, la conferència de Reig era un esbós del que un any després desenvoluparia en la coneguda obra *Concepte doctrinal del valencianisme*.

L'altre exemple podria ser, igualment, l'exposició feta per Villalonga a Lo Rat Penat, al final de 1932. Hi rebutjava, per injustificat, qualsevol recel respecte de Catalunya, subratllava la importància que el valencià estiguera present a la universitat, i assenyalava els tres punts mínims que havia de tindre l'atzarós projecte estatutari: la unitat del País Valencià, amb la inclusió de les tres províncies; l'equiparació del valencià i el castellà; i, finalment, una Hisenda pròpia amb una "dotació decorosa". Tot això, diria, en la perspectiva que el fede-

ralisme haguera de ser la fórmula per a l'Espanya republicana, una aspiració que només podia ser de futur, ja que havia quedat desestimada per la Constitució republicana vigent.

Es molt probable que l'horitzó d'unes eleccions més o menys immediates fóra el pretext definitiu per acabar de dissoldre Unió Valencianista i el causant que se'n separaren els dos màxims dirigents després de més de quinze anys de trajectòries polítiques paral·leles i d'un projecte valencianista comú. Va ocórrer el 1933. Més enllà del llanguiment organitzatiu en què estava Unió Valencianista, com ja hem apuntat més amunt, va ser determinant l'acord a què havia arribat Cambó amb Gil Robles i Lucia. No és ara el moment de detallar les bones relacions i els contactes sovintejats que des d'uns anys ençà mantenien Lucia i Cambó, però sí que cal recordar que després d'una llarga conversació entre ells a principi de 1933 el dirigent català va prendre bona nota d'algunes iniciatives adoptades per la DRV per traslladar-les després a la imminent assemblea de la Lliga, que tingué lloc al febrer d'aquest any. Així, coneguda la negativa de Cambó a integrar la Lliga en la Confederación Espanola de Derechas Autónomas (CEDA), és probable que Lucia fera de mediador en el pacte que obligava Acció Popular a no organitzar-se com a tal a Catalunya a canvi del compromís de Cambó d'invitar els seus amics i simpatitzants de tot Espanya a integrar-se en l'organització gilroblista (pacte que només seria respectat per Gil Robles fins als successos d'octubre de 1934, quan va autoritzar la creació d'Acció Popular Catalana).

Tot indica que Cambó, fidel al pacte, va traslladar la invitació als seus amics d'Unió Valencianista. Mentre que Reig va preferir desatendre-la, Villalonga va passar a formar part de la DRV.

Altres directius d'Unió Valencianista van seguir els seus passos i ingressaren en la DRV. Però no va ser el cas de Joaquim Reig. Per tot el que hem dit fins ara, no sembla que aquest tinguera discrepàncies importants amb el valencianisme de Lucia, ni tampoc no hi ha cap base per suposar que tenia desacords amb el reformisme social del programa

L'any 1933 Reig va ser diputat en les llistes de la Lliga i Villalonga en les de la Dreta Regional Valenciana

dretà. A falta de dades, podem llançar la hipòtesi que o bé no compartia el diagnòstic de Villalonga sobre el nul paper polític que quedava a Unió Valencianista en el sistema de partits valencians, o bé recelava de la vinculació de la Dreta Regional amb altres partits espanyolistes en la coalició cedista, de la mateixa manera que ocorria a Cambó en la seua negativa a integrar la Lliga en la CEDA. Tot i el risc d'equivocar-nos, ens inclinem per aquesta segona possibilitat. No debades, l'hipotètic recel de Reig es veurà justificat amb el pas del temps si considerem les nombroses anècdotes sobre els enfrontaments sostinguts per Villalonga i la resta de diputats de la DRV amb alguns directius de la CEDA per motiu de la diversa sensibilitat dels uns i dels altres en les qüestions nacionalistes.

De totes maneres, en les eleccions generals de novembre de 1933 els dos amics van figurar en llistes distintes, tots dos van ser elegits diputats i coincidiren poc més de dos anys als escons del Parlament republicà. Mentre que Villalonga apareixia en la candidatura de la Dreta Regional per Castelló, Reig havia estat invitat per Ramon d'Abadal, president de la Lliga, a formar part de les llistes a la ciutat de Barcelona sota la denominació de valencianista. La novetat que implicava aquesta inclusió, així com el qualificatiu que la identificava, van suscitar el rebuig i el boicot electoral d'un nucli de valencians residents a Catalunya, agrupats en el partit Actuació Valencianista d'Esquerres, els quals no li reconegueren aquesta condició per les

característiques dretanes de la Lliga Catalana.

Tanmateix, per paradoxes de la història, i en contra dels seus propòsits inicials, podríem dir que no foren pròpiament els assumptes valencians que els van donar rellevància política en aquesta etapa com a diputats, sinó, més aviat, les qüestions catalanes en què es van veure involucrats. Així, Reig, disciplinat amb la Lliga, es va convertir en protagonista en ser objecte dels durs atacs que li van dirigir els partits valencianistes d'esquerra pel fet d'haver votat a favor del recurs d'inconstitucionalitat contra la llei de contractes de conreu, que un mes abans havia aprovat el Parlament català.

Quant a Villalonga, considerat per Alcalá Zamora com "el més republicà" entre els diputats de la CEDA, va mantenir un autèntic pols polític —amb el suport constant de Lucia— amb els dirigents d'Acció Popular Catalana quan no se sotmetia al seu criteri de formar govern com a governador general de Catalunya, en el marc d'una Generalitat suspesa.

D'acord amb la política de tensió que sovint prefereixen a Madrid, un periòdic d'aquesta capital va jutjar que Gil Robles havia estat víctima de la pròpia ingenuïtat presentant Villalonga per a aquest càrrec, ja que el nomenament satisfesia Cambó "amb aquesta especial sensació de plaer que produeix la contemplació de la pròpia obra quan s'estima perfecta". La satisfacció del dirigent de la Lliga era certa. I és que quan els periodistes catalans es van quedar sorpresos "de l'excel·lent català que parla el senyor Villalonga, a pesar de ser d'origen valencià", el secretari del nou governador general els va aclarir: "És que som de la Catalunya gran." D'aquesta manera, semblava que els diputats Reig i Villalonga estaven tancant —no del tot, perquè quedava per davant la Guerra Civil— una mena de cercle històric: els qui havien construït el seu valencianisme cap al 1917 des dels inicis nacionalistes cambonians tornaven ara a la Lliga el seu suport i la col·laboració en una conjuntura republicana realment crítica per a aquest partit.

*Vicent Comes Iglesia
Doctor en Història Contemporània*